

КРИЗОВИЙ СИНДРОМ: ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ

Появу поняття «кризовий синдром» пов'язують зі колективною працею «Crisis and Sequences in Political Development», яка побачила світ у 1971 р. [1]. За 40 років словосполучення «кризовий синдром» синонімічно поєдналося з такими поняттями, як «синдромом розвитку» та «синдромом модернізації». Поширення набуло й зведення цих синдромів до п'яти криз – ідентичності, легітимності, проникнення, участі та розподілу.

Використання поняття «кризовий синдром» має особливості, які втілюються в тому, що: 1) інтерес проявляється винятково з боку науковців, що належать до країн так званої «модернізації навздогін»; 2) застосування п'ятикризової схеми викликає критичні закиди щодо незнання історії модернізаційної теорії [2].

На нашу думку, це пов'язане з тим, що вказана праця була колективною, де кожен автор подав на розсуд власне розуміння проблем модернізації. Узагальнення було сформульоване у вигляді схеми «криз політичного розвитку»; було запропоновано приклади інституціонального вирішення проблем.

Так, подолання кризи проникнення передбачало закладання поля адміністрування, ресурсну мобілізацію, творення республіканського порядку та координування колективних дій; проблему інтеграції пропонувалося вирішувати закладанням правових відносин, які б врівноважували вплив державних та недержавних служб, користувачів ресурсів, усіх культурних та політичних прошарків національної спільноти; криза участі долалася поширення суспільної толерантності до непривілейованих верств населення та забезпеченням прав опозиції; розвиток медіа та агенцій із соціалізації майбутніх громадян у національну спільноту – ліквідували кризу ідентичності; проблеми легітимності пропонувалося вирішувати певними зусиллями щодо творення лояльності до існуючих інститутів через запровадження зручних правил для агентів, уповноважених самою системою; питання розподілу акцентувало увагу на необхідності заснування як соціальних, так і служб безпеки з обов'язковим налагодженням каналів трансферів між багатими та бідними.

Як можна побачити, виокремлення «кризового синдрому» нагадувало скоріше нарис, ніж наукове обґрунтування поняття і, що є важливим, зовсім не ставило за мету повністю відобразити різноманіття думок різних авторів. Однак з часом схема перетворилася на гіпотезу, де проблеми модернізації розглядалися як такі, що обов'язково мають тенденцію до концентрації у часі та набуття форми криз. Основною ідеєю стало припущення про те, що політичний розвиток відбувається за стандартним сценарієм, що дозволяє не тільки виокремити кризи модернізації, а й передбачити їх появу.

Необхідно враховувати і те, що термін та зведення його до п'яти криз відразу було розкритиковано одним з авторів колективу – С. Вербою, на думку якого запропонована концепція криз та подолання їх наслідків має суттєву ваду – принципову неможливість відокремити причини криз від їх наслідків [3, 297]. Згодом «синдром модернізації» порівнювали з інтелектуальною химерою, яка через завзяття науковців отримала статусу предмета дослідження науки, хоча насправді ця дефініція затуманює сутність процесу модернізації [4, 305].

Заради реабілітації наведеного терміну зазначимо, що Ю. Хабермас у роботі «Legitimation Crisis» також використовував поняття «кризовий синдром» у значенні невід'ємної властивості капіталістичної системи одночасно генерувати кризи різного гатунку (економічні, соціальні, політичні) [5, 44-45].

Отже, на нашу думку, ключовими міркуваннями для застосування поняття «кризовий синдром» повинні стати не намагання підігнати проблеми модернізації до п'яти криз, а виокремлення причин та каталізаторів одночасних уражень системи, що модернізується.

Література:

1. Crisis and Sequences in Political Development / Ed. By L. Binder. – Princeton: Princeton University Press, 1971. – 320 p.
2. Кутуев П. Сообщество ритуала модернизации: от логоса к культуре / Павел Кутуев // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2007. – №3. – С. 106–127.
3. Verba S. Sequences and Development / Sidney Verba / [Crisis and Sequences in Political Development / Ed. By L. Binder]. – Princeton: Princeton University Press, 1971. – P. 283-316.
4. Grew R. Modernization and its Discontents / Raymond Grew // American Behavioral Scientist. – 1977. – vol. 21. – №2 November (December). – P. 289– 312.
5. Habermas J. Legitimation Crisis. – London: Heinemann Educational Books Ltd, 1973. – 164 p.